

Sören Holmberg

KÄRNKRAFTSPROJEKTET

Kärnkraftsprojektet är ett samhällsvetenskapligt forskningsprojekt kring opinionsbildningen i kärnkraftens avfallsfråga. Projektet är kopplat till det valforskningsprogram som finns vid statvetenskapliga institutionen i Göteborg. Projektets huvudsyfte är att studera den långsiktiga opinionsbildningen i massmedierna, bland väljarna och bland olika aktörer när det gäller avfallsfrågan. Huvudansvariga för projektet är docent Sören Holmberg och docent Kent Asp. Projektet startade år 1986 och planeras pågå in på 2000-talet.

De viktigaste frågeställningarna i kärnkraftsprojektet gäller opinionsbildningen och den politiska demokratin. Hur formas och förändras människornas åsikter och kunskaper i en komplicerad men också potentiellt konfliktladdad och emotionell sakfråga som kärnkraftens avfallsfråga? Vilken betydelse har sådana faktorer som olika ideologiska uppfattningar, olika riskuppfattningar, olika partisympatier, olika sociala och ekonomiska levnadsomständigheter och olika livsstilar för åsiktsbildningen? Vilken roll spelar olika partier, intressegrupper och massmedier som opinionsbildare och propagandister? Hur påverkar medborgare, partier, opinionsgrupper och massmedier varandra över tid?

Mätningar på tre nivåer

Opinionsbildningen i kärnkraftens avfallsfråga kommer att studeras på tre olika nivåer - på medborgarnivå, på massmedienivå och på politisk aktörsnivå. På medborgarnivå kommer vi att genomföra både översiktliga opinionsmätningar varje år (SOM) och vart tredje år (i samarbete med SCE/PSU) och mer djuplodande intervjustudier vart sjätte år (SCB) för att analysera åsikts- och kunskapsutvecklingen. De mer djuplodande intervjustudierna kommer att läggas upp som en panelundersökning (samma människor intervjuas flera gånger över tid) för att möjliggöra analyser av individuella åsiktsförändringar.

På massmedienivå kommer både etermedier (TV2:s Rapport) och pressen (storstadsmorgontidningar) att innehållsanalyseras kontinuerligt. I Rapport kommer allt som har att göra med energi, kärnkraft och avfallsfrågan att registreras. I pressmaterialet koncentrerar vi oss på ledar-, kultur- och debattsidorna.

På politisk aktörsnivå kommer ett begränsat antal "kärnkraftsaktörer" (de politiska partierna, miljörörelsen, folkkampanjen, kraftintressenter) att detaljstuderas. Aktörernas verklighetsuppfattningar, målsättningar och konkreta åtgärdsförslag skall undersökas över tid. Studierna kommer att baseras på av organisationerna själva producerat material.

Kärnkraftsprojektets deltagande i SOM-undersökningarna behöver inte motiveras särskilt. Det är ganska självklart. SOM-undersökningarna möjliggör ju just det som är mest centralt för projektet - upprättande av tidsserier över människors åsikter och kunskaper i kärnkraftsfrågan.

Några resultat

Nedan följer en kort tabellpresentation av några resultat från kärnkraftfrågorna i SOM '86.

Tabell 1 Enkätfrågan om kärnkraftens användning i Sverige - som vi hoppas skall fungera in på 2000-talet - gav upphov till en bra svarsvarians. I Tjernobyls skugga var andelen svarspersoner som vill avveckla kärnkraften före 2010 något större (41 procent) än andelen som ville utnyttja kärnkraften efter 2010 (29 procent). Den beslutade linjen om en avveckling till år 2010 stöddes av 27 procent. Som tidigare känt var kvinnor och yngre människor mer negativa till kärnkraften än män och äldre människor.

Tabell 2 Sambanden mellan människors partisympatier och kärnkraftsåsikter är desamma efter Tjernobyli som före. Väljare som sympatiserar med c, mp och vpk är klart mer skeptiska till kärnkraften än anhängare till s, fp och m. Moderaternas väljare är mest positiva till kärnkraften, En majoritet av m-sympatisörerna i SOM '86 ville utnyttja kärnkraften efter år 2010 (53 procent).

Tabell 3/4 Människors värderingar av kärnkraftens risker är mycket klart relaterade till vilka åsikter de har om kärnkraften. Riskvärderingarna har förändrats mycket lite sedan folkomröstningen. Möjligen kan man spåra en Tjernobyli-effekt i det faktum att riskerna för miljöskador och ärftliga skador och risken för en ökad kärnvapenspridning uppfattades som något större 1986 än 1980. Riskerna för en reaktorolycka i Sverige bedömdes dock inte som större 1986 än vid folkomröstningen 1980. De upprepade försäkringarna om att de svenska reaktorerna är säkrare än de sovjetiska spelade kanske en roll här.

Figur 1 Engagemanget och åsiktsintensiteten i kärnkraftsfrågan är fortfarande större bland kärnkraftsmotståndare än bland de flesta kärnkraftsanshängare. Bland anhängarna finns dock en mindre grupp med samma åsiktsintensitet som bland kärnkraftsmotståndarna. Den gruppen består av de kärnkraftsanshängare som inte bara är emot en avveckling 2010 utan som över huvud taget är emot en kärnkraftsavveckling. De kärnkraftsförespråkare som vill använda kärnkraften, inte avveckla den, är lika övertygade i sina åsikter som de kärnkraftsmotståndare som vill snabbstoppa kärnkraften.

Tabell 5 Svenska folket tror inte att kärnkraften kommer att vara avvecklad år 2010. Det är bara 34 procent som tror det. De flesta (64 procent) tror det inte. Någon skillnad mellan män och kvinnor finns inte. Inte ens bland kärnkraftsmotståndarna finns det en majoritet som tror på en avveckling till 2010.

Tabell 6 Människorna är skeptiska till Sveriges möjligheter att hantera och slutförvara kärnkraftens avfall på ett säkert sätt.

På kort sikt (närmaste 50 åren) är det endast en knapp majoritet (50 procent) som tror på en säker hantering. När det gäller på lite längre sikt (så länge avfallet är farligt för människorna och miljön) sjunker andelen människor som tror att en säker slutförvaring är möjlig till 39 procent. En majoritet av folket (52 procent) tror inte att Sverige klarar av en säker slutförvaring på lång sikt.

Tabell 7 En mycket klar majoritet (71 procent) är för ett kommunalt veto i kärnkraftens avfallsfråga. Vetolinjen har majoritet i alla åsiktsläger utom bland de mest entusiastiska kärnkraftsanshängarna.

Tabell 8 Forskare som kollektiv åtnjuter fortfarande ett stort förtroende i kärnkraftsfrågan. Hela 76 procent av svarspersonerna angav att de hade mycket eller ganska stort förtroende för forskare när det gällde information om energi och kärnkraft. Även miljögrupperna (53 procent mycket eller ganska stort förtroende) fick ett relativt fint resultat medan utfallet blev klart sämre för exempelvis kärnkraftsindustrin (34 procent) och statliga myndigheter (37 procent). Riktigt illa gick det dock för journalisterna som endast 14 procent uppgav sig ha mycket eller ganska stort förtroende för. Hela 78 procent angav att de hade ett litet förtroende för journalister när det gällde information om energi och kärnkraft.

Tabell 9 Sambanden mellan människors olika intressen och kärnkraftsåsikterna var inte särskilt starka. Korrelationerna håller sig i de flesta fall kring noll. Några svaga kopplingar kan dock iakttas. Intresse för sådana saker som hälsonyttig mat, popmusik, hobbyverksamhet i hemmet och att umgås med släkt och vänner har ett visst samband med kärnkraftsmotstånd medan intresse för mode, politik och aktier är kopplat till en positiv uppfattning om kärnkraft. Några vidlyftigare teorier om olika livsstilars betydelse för människors kärnkraftsåsikter går knappast att grunda på resultaten.

Tabell 1 Åsikter om kärnkraftens användning i Sverige efter kön och ålder (procent)

Fråga: "Efter folkomröstningen 1980 beslöt riksdagen att kärnkraften skulle avvecklas i Sverige till år 2010. Vad är Din åsikt om kärnkraftens användning i Sverige?"

kärnkraftsåsikt	kön		ålder						samtliga
	män	kvinnor	15-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-75	
Stoppa kärnkraften omedelbart	10	19	15	19	22	12	9	11	15
Avveckla kärnkraften snabbare än till år 2010	21	31	31	26	21	26	26	26	26
Avveckla kärnkraften till år 2010	26	29	25	26	25	25	31	30	27
Avveckla kärnkraften, men inte så snabbt som till år 2010	23	10	15	15	18	20	15	15	16
Använd kärnkraften, avveckla den <u>inte</u>	18	7	11	10	12	14	19	12	13
Vet inte/vill ej svara	2	4	3	4	2	3	0	6	3
summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100
antal intervju-personer	778	764	170	285	249	280	222	336	1624
andel stoppa omedelbart eller snabbare än till år 2010	31	50	46	45	43	38	35	37	41
andel avveckla efter 2010 eller <u>inte</u> avveckla	41	17	26	25	30	34	34	27	29

Tabell 2 Partisympati och kärnkraftsåsikt (procent)

kärnkraftsåsikt	<u>partisympati</u>							samtliga
	vpk	s	c	fp	m	kds	mp	
Stoppa kärnkraften omedelbart	36	10	27	12	7	23	38	15
Avveckla kärnkraften snabbare än till år 2010	23	27	42	28	16	18	27	26
Avveckla kärnkraften till år 2010	26	34	22	27	22	35	20	27
Avveckla kärnkraften, men inte så snabbt som till år 2010	9	16	7	20	25	6	6	16
Använd kärnkraften, avveckla den <u>inte</u>	6	11	1	12	28	18	8	13
Vet inte/ vill ej svara	0	2	1	1	2	0	1	1
summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100
antal intervju- peroner	47	674	119	275	277	17	93	1624
andel stoppa omedel- bart eller snabbare än till år 2010	59	37	69	40	23	41	65	41
andel avveckla efter 2010 eller <u>inte</u> av- veckla	15	27	8	32	53	24	14	29

Tabell 3 Riskvärdering i kärnkraftsfrågan (medeltal)

Fråga: "Vad anser Du om följande risker som diskuteras i samband med kärnkraften? Hur stor är risken för: ..."

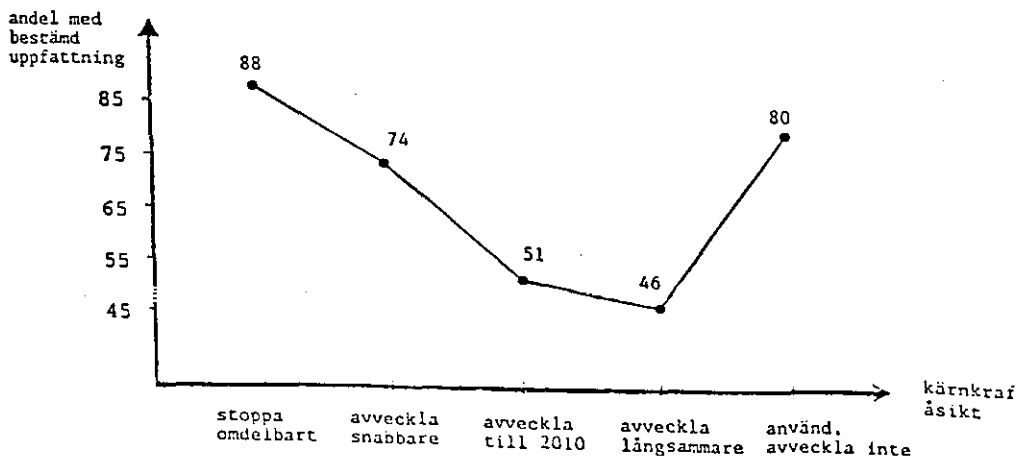
Kärnkraftsrisk	Kärnkraftsåsikt					samtliga
	stoppa omedelbart	avveckla snabbare	avveckla till 2010	avveckla lång- sammare	använd avveckla inte	
En större olycka med radioaktivt utsläpp i ett kärnkraftverk i Sverige	8.08	6.06	4.47	2.78	1.97	4.78
Fler cancerfall och andra sjukdomar om vi använder kärnkraften	8.74	6.70	4.85	2.87	1.93	5.22
att kärnkraften ger ökade miljöskador på mark, luft och vatten	8.96	6.74	4.71	2.92	1.88	5.24
Att kärnkraften ger upphov till ärftliga skador på kommande generationer	8.92	7.09	5.19	3.31	2.22	5.56
Att vi i Sverige inte kan hantera och slutförvara kärnkraftens avfall på ett säkert sätt	9.02	7.60	6.14	3.94	2.75	6.14
Att kärnkraften leder till att alltfler länder skaffar sig atomvapen	8.87	7.84	6.81	5.44	4.02	6.80

Anm: Medeltalen kan variera mellan 1.00 (mycket liten risk) och 10.00 (mycket stor risk).

Tabell 4: Kärnkraftens risker 1980 och 1986 (medeltal)

kärnkraftsrisik	folkomröstningen 1980	november 1986	förändring
En större olycka med radioaktivt utsläpp i ett kärnkraftverk i Sverige	4.8	4.8	0.0
Fler cancerfall och andra sjukdomar om vi använder kärnkraften	5.1	5.2	+0.1
Att kärnkraften ger ökade miljöskador på mark, luft och vatten	4.8	5.2	+0.4
Att kärnkraften ger upphov till ärftliga skador på kommande generationer	5.3	5.6	+0.3
Att kärnkraften leder till att allt fler länder skaffar sig atomvapen	6.2	6.8	+0.6

Anm: Resultaten för 1980 kommer från Holmberg och Asps bok Kampen om kärnkraften (Liber 1984) och bygger på 1980 års folkomröstningsundersökning

Figur 1 Kärnkraftsåsikt och övertygelse (procent)

Tabell 5 Tro om avveckling år 2010 (procent)

Fråga: "Tror Du personligen att kärnkraften kommer att vara avvecklad i Sverige år 2010?"

avveckla till 2010	kön		kärnkraftsåsikt					
	män	kvinnor	avveckla omedel- bart	avveckla snabbare	avveckla till 2010	avveckla lång- sammare	använd avveckla inte	samtliga
Ja, absolut	8	6	12	9	10	1	0	7
Ja, troligen	26	28	24	38	37	13	7	27
Nej, troligen inte	54	60	55	50	51	78	61	57
Nej, absolut inte	11	4	7	2	1	8	31	7
Vet inte	1	2	1	1	1	0	1	2
summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100
antal svars personer	778	764	235	419	444	262	210	1624
andel ja	34	34	36	47	47	14	7	34

Tabell 6 Avfallshantering på kort och på lång sikt (procent)

Fråga: "Tror Du att vi i Sverige kommer att kunna hantera och slutförvara kärnkraftens avfall på ett säkert sätt?"

på kort sikt (närmaste 50 åren)

	män	kvinnor	samtliga
Ja	62	38	50
Nej	34	55	45
Vet inte	4	7	5
summa procent	100	100	100
antal svars personer	778	764	1624

på lång sikt (så länge avfallet är farligt för människor och miljö)

	män	kvinnor	samtliga
Ja	50	29	39
Nej	44	60	52
Vet inte	6	11	9
summa procent	100	100	100
antal svars personer	778	764	1624

Tabell 7 Kommunalt veto i avfallsfrågan (procent)

Fråga: "Riksdagen har bestämt att kärnkraftsverkens avfall skall slutförvaras på en plats i Sverige som bedöms vara säker och lämplig. Tycker Du att den kommun som väljs ut skall ha rätt att säga nej (kommunalt veto)?"

åsikt om kommunalt veto	kön		kärnkraftsåsikt					samtliga
	män	kvinnor	avveckla omedelbart	avveckla snabbare	avveckla till 2010	avveckla långsammare	använd avveckla inte	
Ja, till kommunalt veto	64	80	90	85	74	58	44	71
Nej till kommunalt veto	33	15	7	13	24	40	51	25
Vet inte	3	5	3	2	2	2	5	4
summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100
antal svarspersoner	778	764	235	419	444	262	210	1624

Tabell 8 Förtroende för olika aktörer i kärnkraftsfrågan (procent)

Fråga: "Hur stort förtroende har Du för följande grupper när det gäller information om energi och kärnkraft?"

aktörer	förtroende					summa procent	andel mycket eller ganska stort förtroende
	mycket stort	ganska stort	ganska litet	mycket litet	vet inte		
Miljögrupper	14	39	27	13	7	100	53
Kärnkraftsindustrin	6	28	38	21	7	100	34
Regeringen	9	40	37	8	6	100	49
Forskare	24	52	14	4	6	100	76
Journalister	1	13	43	35	8	100	14
Statliga myndigheter	3	34	42	14	7	100	37

Tabell 9 Livsstil och kärnkraftsåsikt efter kön (produktmoment-korrelationer)

intresse	män	kvinnor	intressetendens
Hälso nyttig mat	-.14	-.05	mot kärnkraft
Bo i villa/eget hem	.02	-.00	
Heminredning	.01	-.00	
Modenyheter	.06	.04	för kärnkraft
Motionera	.00	-.02	
Golf	.02	.01	
Laga mat	-.02	.02	
Lyssna på popmusik	-.06	-.15	mot kärnkraft
Gå på teater	.08	-.04	
Gå i kyrkan	-.01	-.02	
Diskutera politik	.09	.03	för kärnkraft
Läsa skönlitteratur	.12	-.00	
Handarbete	-.04	-.02	
Fotboll	.02	.02	
Aktier	.21	.05	för kärnkraft
Träffa nya människor	.05	-.07	
Föreningsliv	.04	-.10	
Hobbyverksamhet i hemmet	-.03	-.08	mot kärnkraft
Friluftsliv	-.04	.00	
Vara för sig själv	-.01	-.05	
Gå på restaurang	.07	-.09	
Familjelev	-.02	-.03	
Gå ut och dansa	.02	-.04	
Umgås med släkt och vänner	-.03	-.08	mot kärnkraft
Åka på charterresa	.10	-.03	

Ann: Intressefrågorna kunde besvaras på en sjugradig skala från ointresserad (-3) till intresserad (+3). Frågan löd: "Hur stort är Ditt intresse för nedanstående ämnen och aktiviteter?" Positiv korrelationer visar att intresset har ett samband med en positiv åsikt om kärnkraften. Negativa korrelationer visar att intresset har ett samband med en kärnkraftskritisk åsikt. Intressenas tendens har endast markerats där den är någorlunda klar och densamma för både män och kvinnor.